

Norges grønne gull - å skape verdier av nasjonalparker

Presentasjon på folkemøte
Sørvågen kino

23. Oktober 2013

Gunn Elin Fedreheim

Litt om meg

- Hovedfag i statsvitenskap (2003):
  - verneplanprosess for Forollhogna nasjonalpark
- Forsker på Nordlandsforskning (2006-2013):
  - Forvaltning av verneområder
  - Økt turisme i verneområder
  - Verneplanprosesser
  - Konflikter i verneområder
  - Ulike typer bruk og brukere i verneområder
- Ph.D. i sosiologi (2013):
  - Studie av Fjellteksten
- Førsteamanuensis Høgskolen i Harstad (fom 14/10-13)

Norges grønne gull

- å skape verdier av nasjonalparker

- Norges grønne gull: nasjonalparkene
- Den brede verdiskapningen
- Kort norsk vernehistorie og status ved årtusenskiftet
- Fjelltekstens innhold og betydning
- Resultater fra spørreundersøkelser i PROBUS
- Nasjonalparkstyrets rolle og utfordringer

Hvorfor grønt gull?

- Føyer seg inn i rekken av vekst vs. vern-konflikter:
  - kull: verne eller bygge ut vannkraft?
  - **Blå** sølv: verne eller ta ut fisken?
  - Svarte gull: verne eller utvikle olje- og gassressursene?
  - **Grønne** gull: verne eller bruke?
- Norges svar:
  - Sterk statlig kontroll
  - Inntekter gis tilbake til befolkningen
  - Fokus på å utvikle norsk teknologi og industri
- Men det grønne gullet er annerledes:
  - Norge sent i gang med å verne
  - Mindre økonomisk verdi
  - Større sosial og kulturell verdi
  - Følger internasjonal utvikling heller enn å påvirke internasjonalt

Den brede verdiskapingen

- Skille mellom *ressurs* og *kultur- og naturarv*
  - Ressurs: økonomisk verdiskaping
  - Kultur- og naturarv: sosial, kulturell og miljømessig verdiskaping
- Fokus på positive ringvirkninger
  - Bidrar arbeidet med å øke den økonomiske verdiskapingen til fokus på sosial, kulturell og miljømessig verdiskaping?
  - Kan sosial, kulturell og miljømessig verdiskaping være en ressurs for økonomisk verdiskaping?

Den brede verdiskapingens innhold og indikatorer

- Økonomisk VS
  - Salg av produkter
- Sosial VS
  - Fellesskapsfølelse
  - Samarbeid/samhandling
  - Lokalt engasjement
  - Tilhørighet
  - Nettverk
  - Tillit
- Kulturell VS
  - Lokal identitet
  - Lokal kunnskap
  - Symboler og stolthet
- Miljømessig VS
  - Varierte og mangfoldig omgivelser/landskap
  - God helhetlig planlegging
  - God forvaltning av det fysiske miljø
  - God ressursforvaltning
- Økonomisk VS
  - Forretningsplaner
  - Nyetableringer
  - Sysselsetting
  - Innovasjon
  - Økonomiske ringvirkninger
- Sosial VS
  - Bevissthet og engasjement
  - Forankring og mobilisering
  - Fellesskaps- og dugnadsånd
  - Samarbeid og nettverk
  - Sosiale konflikter
- Kulturell VS
  - Forståelse av historiske sammenhenger
  - Identitet og stedstilhørighet
  - Omdømme og attraktivitet
  - Symboler og merkevarer
  - Kunnskap om kultur- og naturarven
- Miljømessig VS
  - Skjøtsel av landskap
  - Bevaring av naturfaglige verdier
  - Forurensning
  - Ressurs- og energiøkonomiske løsninger
  - Konfliktnivå mellom bruk og vern

Erfaringer fra Verdiskapingsprogrammet for kulturminner

- Økonomisk verdiskaping bidrar til å synleggjøre sosial, kulturell og miljømessig verdiskaping
- Økende tendens for at sosial, kulturell og miljømessig verdiskaping bidrar til økonomisk verdiskaping
- Sterkere utbredelse av forståelsen for innholdet i det brede verdiskapingsbegrepet
- Krever et langsiktig perspektiv
  - Fokus på økonomisk verdiskaping kommer senere i prosessen

“Miljømessig, sosial og kulturell verdiskaping er ofte grunnlaget for økonomisk verdiskaping. Gjennom synleggjering og verdsetjing blir ein meirmedvite eigne kvalitetar og ressursar og kan slik sett utvikle og by fram opplevingar og produkt som er truverdige og har eit reelt innhald”

Utfordringer

- Enklere å måle og dokumentere økonomisk verdiskaping
- Fokus hovedsakelig på økonomisk verdiskaping
- Hvordan synliggjøre at sosial, kulturell og miljømessig verdiskaping er viktig?

Bakgrunn for norsk vernesituasjon ved årtusenskiftet

- 2 svært viktige hendelser:
  - Allemannsretten formalisert i Friluftsløven i 1957
  - Vering av privat grunn fom den 2. nasjonalparkplanen i 1992
- Betydning:
  - Organiserte og kommersielle aktiviteter på annen manns grunn akseptert og tillat
  - Økning i negative holdninger til arealvern
- 2001 - 2012: 19 nye/utvidede nasjonalparker (15 118 km²), dvs 50 % økning i areal
  - Fokus på verneplaner for myr, våtmark, edelløvskog, rik løvskog, sjøfugl ved kysten, marin verneplan

Status ved årtusenskiftet

Generelle opinionen

- Sterke negative holdninger til naturvern
  - Manglende forståelse av prosessene, vernebestemmelsene og betydningen for hver enkelt
  - Restriksjonsfokus
- Krav om lokal deltakelse i verneplanprosesser
- Krav om lokal forvaltning av verneområdene

Tiltak

- Sikret lokal deltakelse i verneplanprosesser
- Kombinerte areal- og verneplanprosesser (Nordland i førersetet!)
- Fjellteksten (2003)
- Verdiskapingsprogram for naturarven
- Ny forvaltningsmodell

Fjellteksten (2003)

- Bred støtte! Politisk og ellers

Hovedmål	Delmål	Delmål	Tiltak
Økt turisme og lokal økonomisk vekst	Næringsutvikling	Tilrettelegge for sysselsetting og økonomisk utvikling Synliggjøre potensialet	Fjerne forbudet mot kommersiell turisme Tilretteleggingstiltak Nye og tilpassede forvaltningsplaner Kombinere areaplanlegging og naturvern
	Øke legitimiteten	Opplevelser og erfaring med kultur og natur Økt kunnskap og forståelse for viktigheten av vern	Nye og tilpassede forvaltningsplaner Økt lokal innflytelse og bidrag
	Helse og livskvalitet	Friluftsliv Naturglede	

Implementering av Fjellteksten

- Policyformulering: Handlingsplan for bærekraftig bruk, forvaltning og skjøtsel av verneområder (2006)
  - Styrke forvaltningen
  - Tiltak rettet mot lokalsamfunnene og lokale- og regionale myndigheter
  - Oppfølgingstiltak fra nasjonale og regionale myndigheter
- ”Verdifulle opplevelser. Nasjonal strategi for reiselivsnæringen” (2007) (NHD)
  - Interdepartemental arbeidsgruppe om reiseliv i vernede områder: MD, LMD, KRD og NHD
- Økoturismesertifisering (2008) (Innov. Norge)
- Nasjonalparkkommuner & -landsby (2008)
- ”Naturarven som verdiskaper” (2009) (DN, MD, KRD, NHD, LMD, IN, NFR, Riksantikvaren)
  - ”Miljøverndepartementet legger *for* mye i verdiskapingsbegrepet” (NHD)
- Budsjettøkning fra 2009

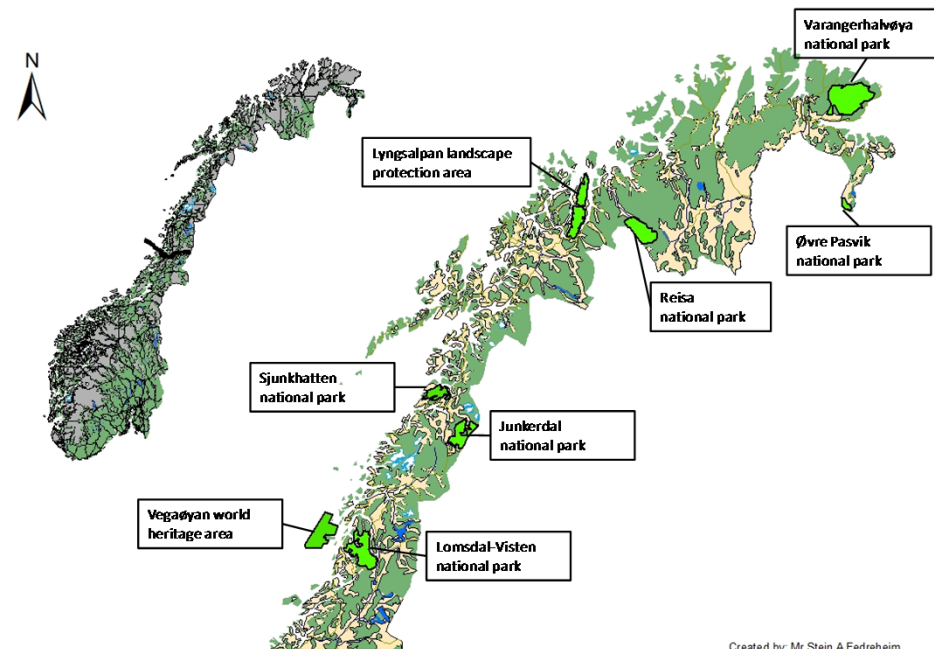
Kritisk røst ift Fjellteksten

- Gode intensjoner, lite innhold
- Legitimering av norsk vernepolitikk?
- Entreprenøren har samme betingelser som før
- Overordnede tiltak lite rettet mot den enkelte!
- Enklere å drive reiseliv med basis i gårdsbruk
- Hva vil egentlig Norge?

Hva vil folk flest?

Resultater fra spørreundersøkelser gjennomført i PROBUS (2006-2011)

- Næringsutvikling i vernede områder
- NFR-finansiert
- Metoder:
  - 88 kvalitative intervjuer
  - 2 spørreundersøkelser
  - GPS-merking av rein

Created by: Mr Stein A Fedreheim
"Map source: Statens kartverk (cc-by-sa-3.0)".
"Map source: Direktoratet for Naturforvaltning".

Om spørreundersøkelsene

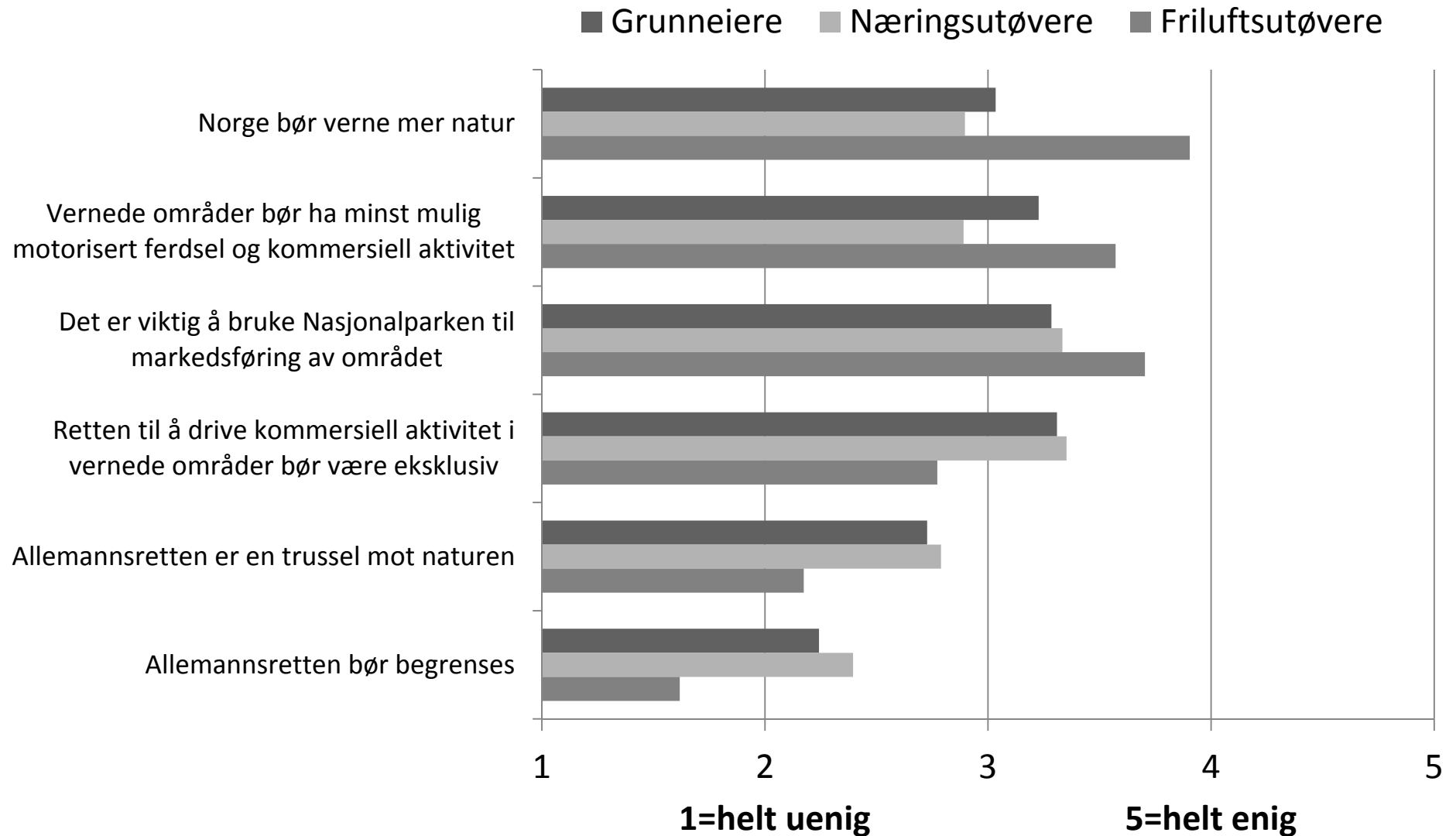
- Skriftlig til *næringsutøvere og grunneiere*
  - Utvalg: 1529
  - Svar: 324, dvs. 21 %
- Internettbasert til *friluftsutøvere*
  - Utvalg: Åpent
  - Svar: 181
- Felles spørsmål om:
  - Deltakelse i verneplanprosesser
  - Synspunkter på forvaltning av verneomr.
  - Holdning til allemannsretten
  - Holdning til naturvern og -bruk

Noen bakgrunnsopplysninger om utvalget

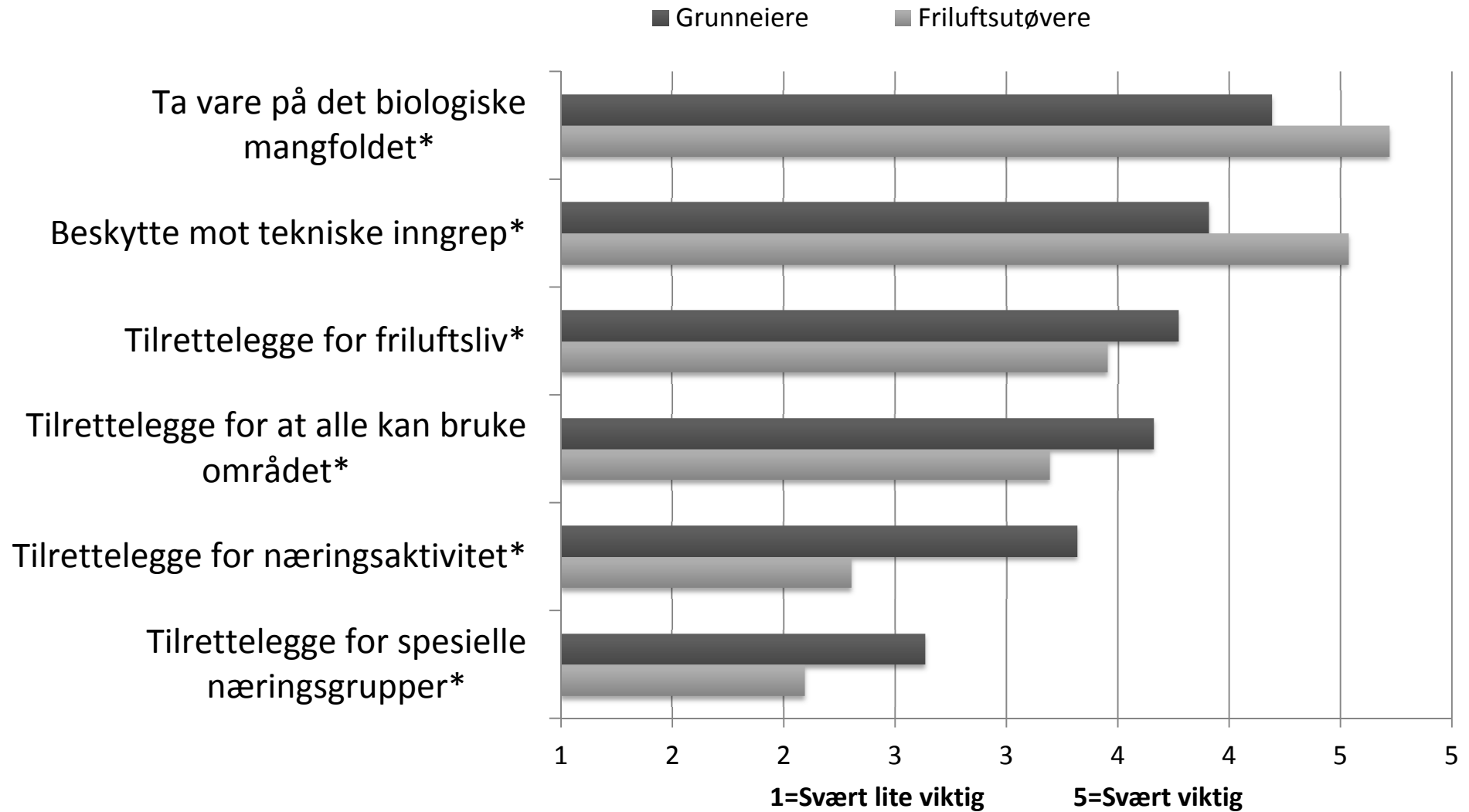
		Grunneiere	Friluftsutøvere
Alder	Gjennomsnitt	60 år	46 år
Kjønn	Kvinne	30 %	30 %
	Mann	70 %	70 %
Sivilstatus	Enslig	16 %	18 %
	Gift/samboer	69 %	75 %
	Skilt/enke(mann)	15 %	7 %
Utdanning	Grunnskole + kurs	30 %	3 %
	Videregående	33 %	16 %
	Høgskole/univ.	37 %	81 %

Holdning til spørsmål om naturbruk og vern

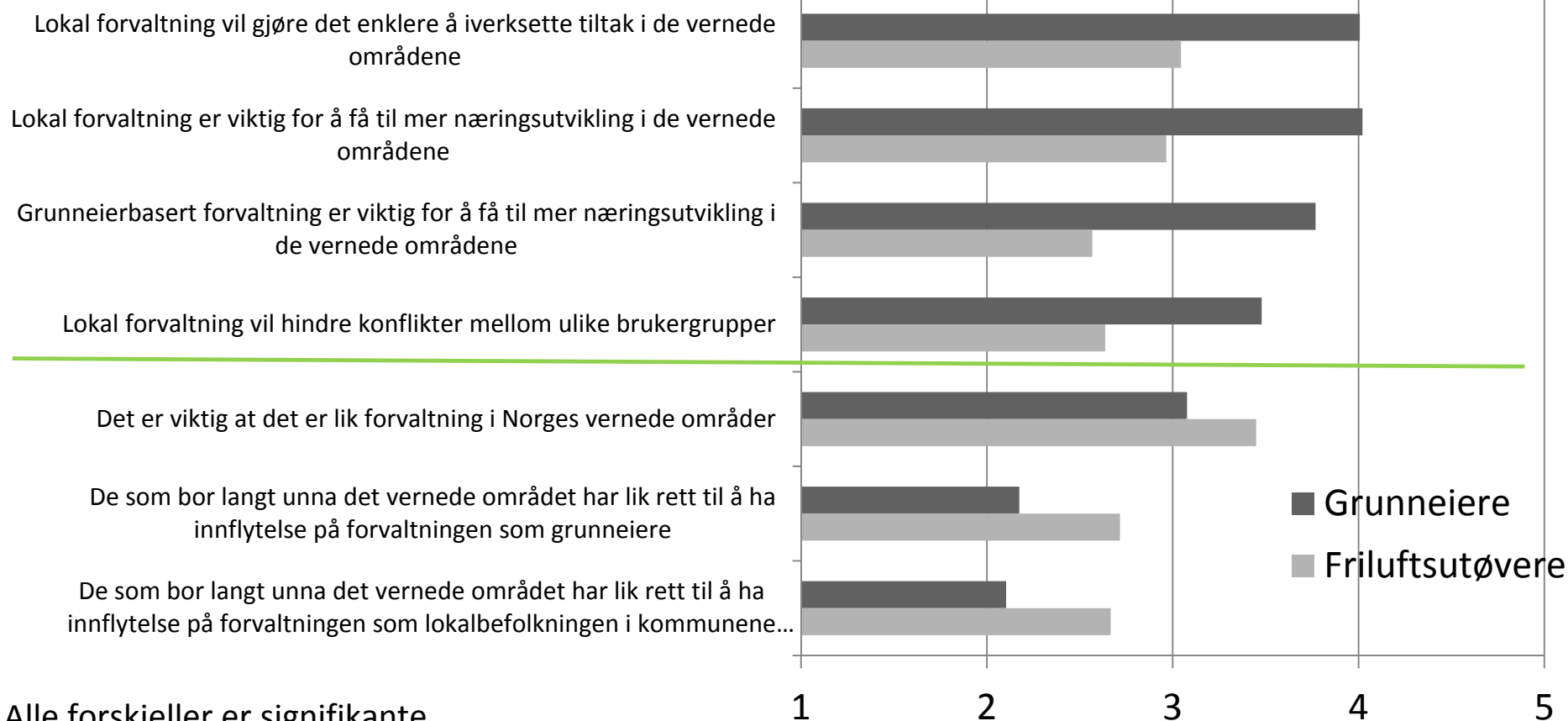

Hva er viktigst å ta hensyn til i forvaltningen av vernede områder

Basert på svar fra ca. 180 næringsutøvere og like mange friluftsutøvere.

Påstander om forvaltning av vernede områder

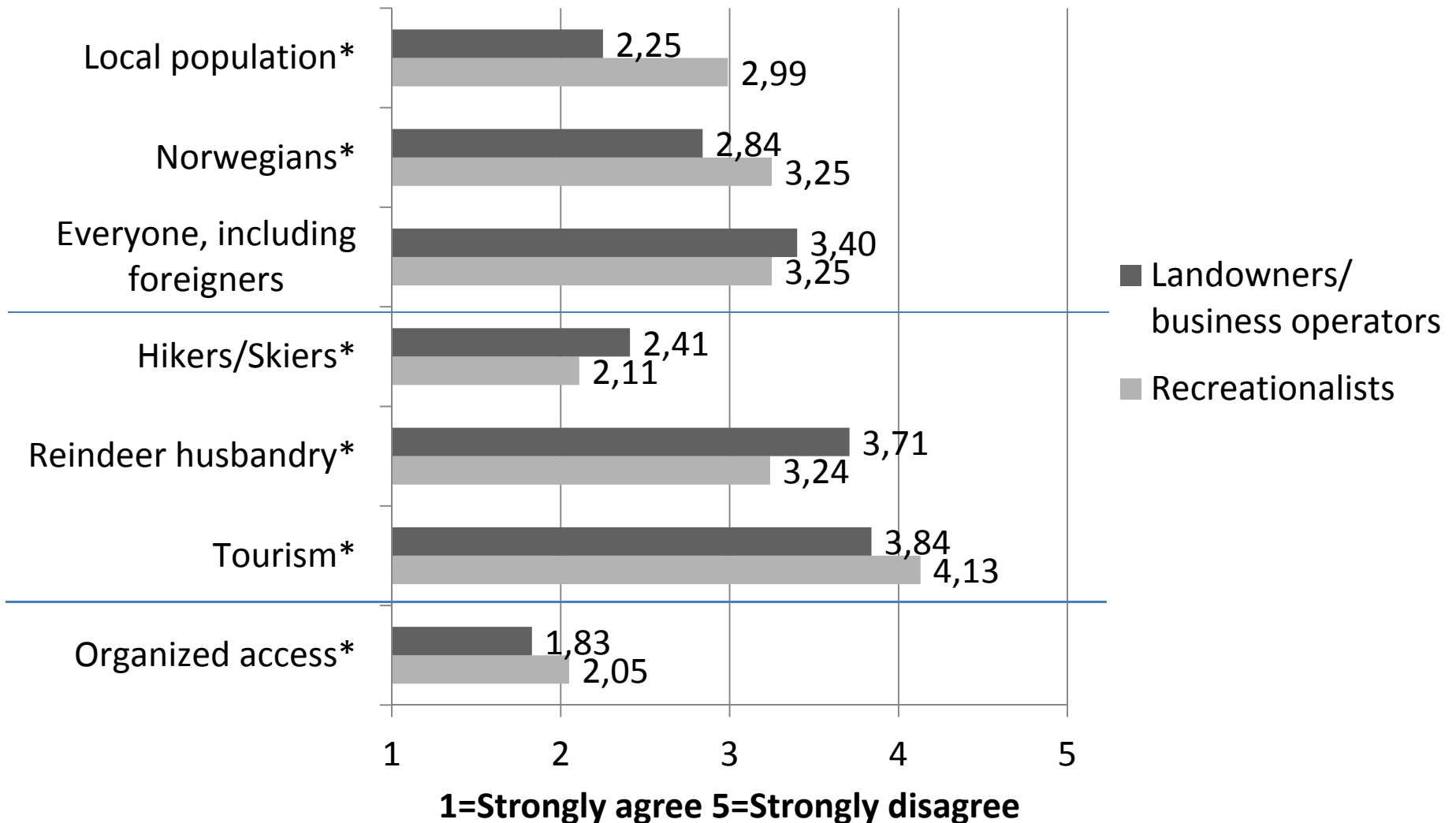

* Alle forskjeller er signifikante

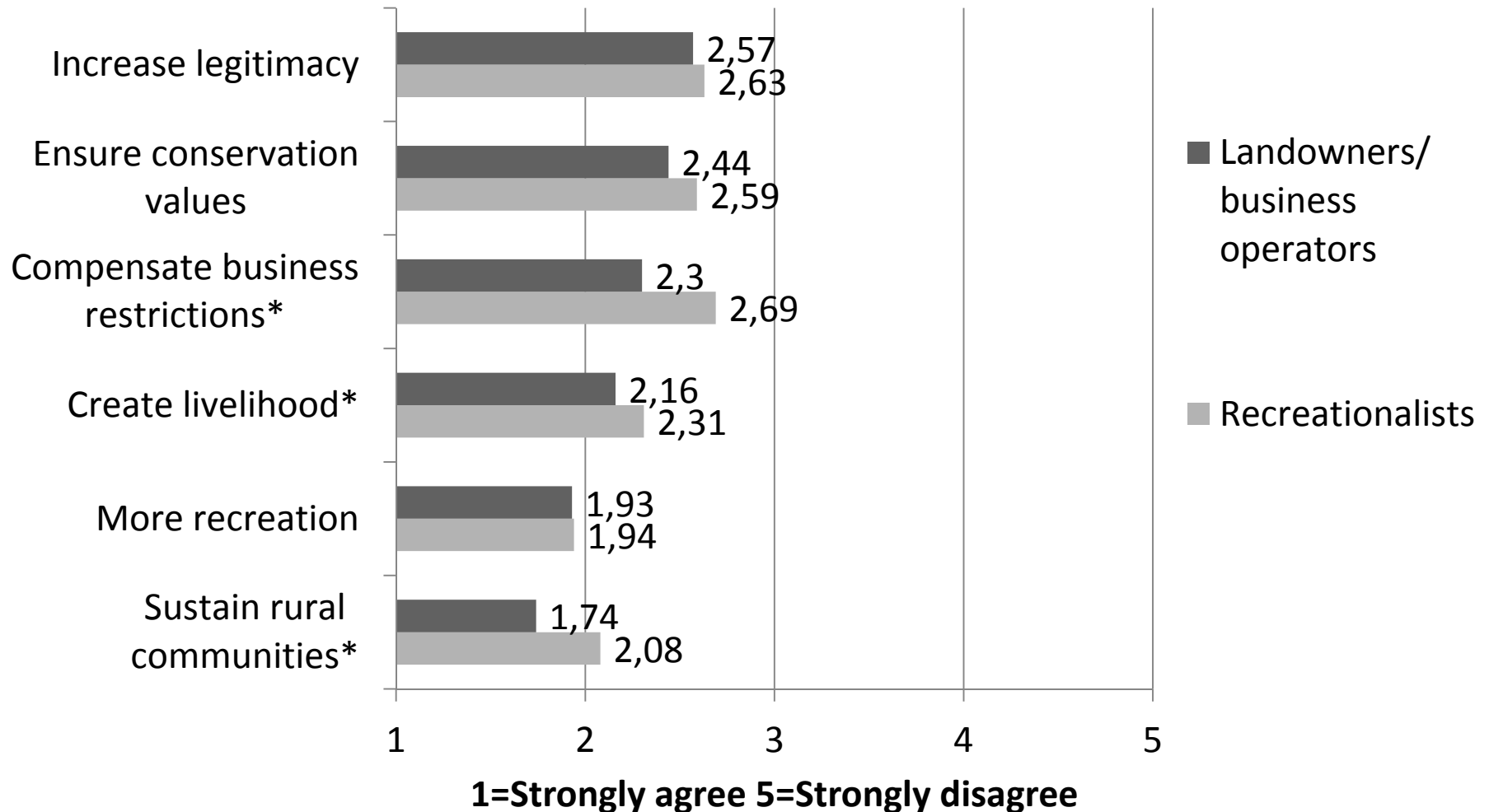
Basert på svar fra ca. 280 grunneiere og 180 friluftsutøvere 1=Helt uenig

5=Helt enig

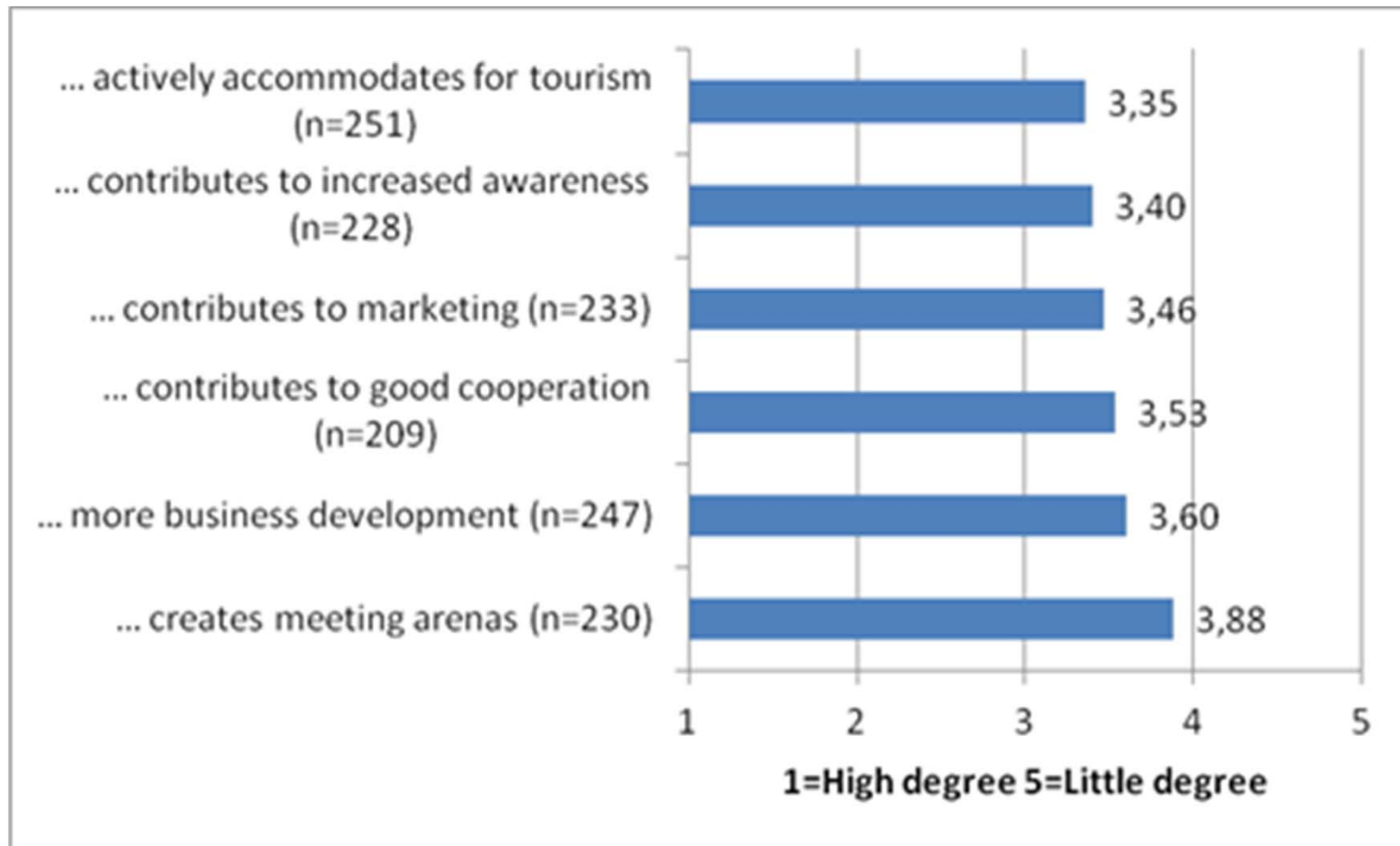
Skal noen grupperinger/aktiviteter ha forrang i verneede områder?

Er naturbasert turisme riktig strategi i forhold til...

I hvilken grad har kommunen...

Hva har vi lært?

Positive faktorer

- Allemannsretten har stor støtte
- Turisme akseptert
- Landbruksvirkemidler gir gode muligheter
- Nasjonalparker kan gi verdiskapingsmuligheter
- Entreprenørene er idealister
- Vernevedtak *gir* muligheter

Negative faktorer

- Forvaltning, aktører og finansiering/støtteordninger samarbeider lite
- Areakonflikter kompliserer utviklingen
- Reiseliv i vernede områder $\neq$ masseturisme & motorisert ferdsel

Utfordringer for den nye forvaltningen (1/2)

- Store forventninger! Men må si like mye nei som FM måtte?
- Forvalter nasjonale verdier, hvor stort fokus skal det være på *utvikling* basert på disse?
- Plassering i Norges administrative system?
- Samarbeid med rådgivende utvalg? Hvordan kan dette involveres?
- Samarbeid horisontalt og vertikalt?
  - H: rovviltneemd, reindrifststyrer, fremtidige utmarksstyrer
  - V: næringsaktører, kommuner, fylkeskommuner, IN

Utfordringer for den nye forvaltningen (2/2)

- Hvordan bidra til å øke forståelse for den brede verdiskapingen?
- Kan en økonom ansettes som den 4. forvalteren?
- Er det *aktiviteten* eller *ringvirkningene* det skal fokuseres på?
- Kan nasjonalparkstyrene påta seg en koordineringsrolle?

Referanser

- **Evaluering av Verdiskapingsprogrammet for kulturminner:**
  - Magnussen, T (m.fl) (2011): *Sluttevaluering av Verdiskapingsprogrammet for kulturminne*, NF-rapport 5/2011, Bodø: Nordlandsforskning.
  - Haukeland, P. I og B.Brandtzæg (2009): *Den brede verdiskapingen: et bærekraftig perspektiv på natur- og kulturbasert verdiskaping*, TF-notat 20/2009, Telemarksforskning, Bø
- **PROBUS-prosjektet:**
  - Rønning, L. & Fedreheim, G. E. (2009): *Næringsliv og friluftsliv i nordnorske verneområder: konflikt eller samarbeid?*, NF-rapport 12/2009, Bodø: Nordlandsforskning.
- **Egen avhandling:**
  - Fedreheim, G. E. (2013): *Value creation on Norway's green gold. An analysis of policy formulation and implementation in the field of nature conservation*, Ph.D. i sosiologi, Universitetet i Nordland.
- **Annet:**
  - Fedreheim, G.E. & Sandberg, A. (2011): *Designing new natural resource management institutions - an approach to devolution of the rights to manage protected area resources*. Paper til IASC European Meeting, Institutional Design and the role of social-ecological settings for collective action, 14.-17. September 2011, Plovdiv, Bulgaria.
  - Fedreheim, G.E., Risvoll-Godø, C. & Sandberg, A. (2011): *National Parks as Regional Socio-Ecological Systems, a multi-level governance challenge*. Paper til Resilience 2011. Resilience, Innovation, and Sustainability: Navigating the Complexities of Global Change, 11.-16. Mars 2011, Arizona, USA

**Lykke til &
takk for oppmerksomheten!**

